

Liberal Avrupa ve Sosyal Avrupa Tartışması Gölgesinde Avrupa'da Aşırı Sağ'ın Yükselişi

Yusuf Ertuğral*

Avrupa devletleri 1970'li yıllara refah devletleri ile liberal uluslararası ekonomik düzenin başarılı birlikteliğini sağlayan Maurizio Ferrera'nın değişiyse "Yurtta Keynes cihanda Adam Smith" ya da başka bir ifadeyle yurtta refah devleti cihanda kapitalist yayılma uzlaşısıyla girilmiştir. Ancak 1970'lerdeki iki petrol krizi ve Bretton Woods sisteminin çöküşü bu uzlaşmayı sona erdirmiştir. ABD'nin 1960'larda Vietnam'daki savaşın ağır faturasını finanse edebilmek için yürüttüğü dengesiz para politikasını ve buna bağlı olarak ABD'deki enflasyonun Avrupa'ya aktarımı 1971-1973 yılları arasında Bretton-Woods sisteminin çöküşüne neden olmuştur.

Savaş sonrası refah için önem arz eden kur istikrarını yeniden dengeleyebilmek amacıyla parasal birliğe yönelmiştir. Fakat uluslararası ekonominin dengesizleştiği söz konusu bu dönemde Ortadoğu'da ortaya çıkan "Yom Kippur Savaşı" ve savaşı izleyen petrol boykotu ile çıkmaza girmiştir.

Tüm bu gelişmeler sonucunda uluslararası liberalizmin yerleşik kurumsal bağlarından kurtularak küresel sermaye hareketliliğin arttığı ve parasal istikrarın bozulduğu bir döneme girilmiştir. Böylece 1970'lerde Keynesçi politikalarından Adam Smith'in politikalarına, yani gelişmiş refah devletlerin küreselleşmiş ekonominin bir parçası olarak var olup olmayacağını test edildiği bir döneme

girilmiştir.

Küreselleşmenin test edildiği bu dönemde genişleme etkilerinin dezavantajı Batı Avrupa uluslarında yıkıcı sonuçlar yaratmıştır. Zira krizler neticesinde işsizlik, Avrupa ülkelerinde çift haneli seviyelere kadar çıkmıştır. 1960 ve 1970'lerin sosyal ve Keynesçi uzlaşmaları baskı altına girmiştir. Krizden kurtulmak isteyen Avrupa ulus devletlerden beklenen ilk hamle ulusal ve topluluk seviyesindeki tüm araçları kullanarak ticaret ve finans akımını artırılması olmuştur.

Söz konusu yaşanan krizlere karşı 1970 yıllarından itibaren Avrupa Para Sistemi oluşturma çabaları topluluk seviyesinde kalarak başarısız olmuştur. Zira Thatcher yönetiminde Birleşik Krallık "daha az devlet" modelini benimseyerek liberal reformlara yönelmiştir. Fransa'da ise Mitterrand yönetiminde "bir ülke sosyalizmi" denenmiş ama başarısızlıkla sonuçlanmıştır. Almanya'nın sanayi mamulleri ihraç eden ihracat temelli tek sanayi ülkesi olması avantaj sağlamış; ülke pek fazla krizden etkilenmemiştir. Diğer Avrupa devlerinde ise Danimarka, İsviçre ve İtalya gibi ülkelerin ise mevcut sosyal yapıların direnci nedeniyle refah devletlerini dönüştürememiştir.

Keynesçi politikalar uygulayan ülkeler arasında özellikle de Fransa enflasyon artışı ve ekonomik durgunluk gibi sonuçlarla yüzleşmek zorunda kalmıştır.

*Beykent Üniversitesi, Siyaset Bilimi ve Uluslararası İlişkiler Doktora (Adayı) Öğrencisi & Euro Politika Genel Yayın Yönetmeni

Ayrıca 1979'da gelen ikinci petrol krizi durgunluğu artırmış ve ardından gelen kur krizleri Avrupa'nın parasal çabalarında yine başarısız olmasına neden olmuştur. Art arda yaşanan küresel krizler ve Avrupa'da izlenen Keynesçi politikalar sonucunda 1981-1983 yılları arasında Avrupa uluslarının ekonomik büyümele-ri olumsuz veya çok az gelişmiştir.

Avrupa'nın art arda yaşadığı krizler karşısında Birleşik Krallık'ta Thatcher'ın izlediği liberal politikaların başarı kazanması ve Fransa'da ise Mitterrand sosyalizminin başarısızlığı, 1980'li yıllarda Avrupa uluslarının ekonomi politikalarını belirlemiştir. Bu süreçlerin ardından Avrupa hükümetleri ulusal paralarını istikrara kavuşturmak adına kamu harcamalarını kontrol altına alma, piyasalarını açma ve endüstriyel rekabet edebilme çabalarına yönelmişlerdir.

Buraya kadar özetle küreselleşmeye tepki olarak Avrupa bütünleşmesinin kısa tarihçesinde 1980'lerde Avrupa'da yaşanan dönüşümlerin ideolojik veya siyasi nedenlerle değil daha çok dünyanın değişen konjonktürüne uyum sağlamanın gereği olarak şekillendiğini gördük. Burada dikkat çekilmek istenen en önemli nokta ise "aşırı sağ"ın yükselişinin en önemli nedenlerinin ardında Avrupa'nın izlediği Keynesçi ekonomi politikalarının sözü edilen bu dönemlerde iflasının sadece makroekonomik politikaların değil, aynı zamanda Avrupa ulus devletlerinin siyaset biçimlerinin de iflas ettiğini ve bunun ilerleyen yıllarda domino etkisi yarattığı görülecektir.

Söz konusu krizlerin ardında "aşırı sağ"ın

söyleminde en çok kullanılan argümanlardan biri "işsizlik" sorunu ise geçmişteki kriz dönemlerinden kalan bir kronik sorun olarak günümüze gelmiştir. İkinci Dünya Savaşı'ndan sonraki dönemde AB ülkelerinde görece olarak düşük seyreden işsizlik düzeyi, 1970'li yılların ortalarından itibaren artmaya başlamıştır. 1980'li yıllarda ise daha da yükselmiş ve kalıcı olmuştur. Böylelikle uzun zamandır yüksek işsizlik yaşayan AB ülkeleri için işsizlik, ekonomik sorunların başında yerini almıştır. Bugün dahi alınan önlemlere rağmen bu sorunu, pek çok AB ülkesi yaşamaya devam etmektedir. AB ortalama işsizlik düzeyi diğer gelişmiş ülkelerle mukayese edildiğinde özellikle ABD ve Japonya'da oldukça yüksek düzeyde seyrettiği gözlenmektedir.

Liberal Avrupa Sosyal Refah Devleti Avrupa'ya Karşı (mı?) Tartışmaları

Birleşik Krallık, Fransa, Almanya ve Batı Avrupa ülkeleri vatandaşlarını piyasa güçlerinin iniş ve çıkışlarını koruyan ayrıntılı ve yüksek sübvansiyonları destekleyen birer refah devleti olarak görmekteyiz. Söz konusu bu durum beraberinde işgücü esnekliklerini ve yüksek işsizliği ortaya çıkarmaktadır. Avrupalı kimi düşünür ve belirli bir muhafazakâr kesim işsizliğin ve yavaş ekonomik büyümenin aşamalı olarak Avrupa hayat standartlarını düşüreceğinin ve bazı hükümetlerinin iflas ettireceğinin bilincindedir. Özellikle Avrupalılar hızlı bir şekilde emeklilik çağına doğru yaşlanmakta olduklarından, asgari hükümet harcamalarını dahi karşılamaya yetmeyen vergi gelirleri söz konusudur.

AB'nin en önemli tartışma sorunlarından

biri de Avrupa'nın sosyal bir modelden liberal bir modele doğru hareket etmesinin gerekip gerekmediğidir. Fransızların ve Hollandalıların çoğu, 2005'te çok fazla liberal olduğu, yani refah ve iş himayelerini kaldırılacağı korkusuyla AB Anayasası aleyhinde oy kullanmışlardır. AB'nin iki kurucu üyesi Fransa ve Hollanda'da seçmenlerin AB Anayasası'nı reddetmesi ile belgenin geleceği çıkan sonuç ile belirsizliğe girmiştir.

2007-2009 Küresel Kriz ve AB

AB bütünleşme tarihçesinde yaşanan art arda krizlerin temel de siyasi olmaktan çok ekonomik nitelikte olduğu görülmektedir. Ama diğer bir gerçek olarak ortak rızaya dayanan ekonomik birliğin siyasi birliğe göre daha başarılı olduğu bir gerçeklik bulunmaktadır. Fakat başarılı olsa da AB'nin devam eden ekonomik başarısının hiçbir şekilde garanti altında olmadığını son yaşanan sekiz yıllık süreçte görebilmekteyiz.

AB'nin dünya ticaretindeki ve üretimdeki payı azalma eğilimi içerisinde. Söz konusu bu eğilimin büyük ölçüde etkili üye devletlerin gittikçe artan küresel rekabet baskıları karşısında sosyal koruma ve refah devletlerini devam ettirme konusundaki kararlılıkları ile ilgilidir. AB ekonomileri açısından BRICS üye ülkelerinden Çin, Hindistan ve Brezilya gibi yükselmekte olan ekonomilere göre daha ciddi sonuçlara yol açmış olan 2007-2009 küresel finans krizi AB'nin bu uzun dönemleri sorunlarını daha da tırmandırmıştır. Söz konusu küresel durgunluk AB'nin birçok üye ülkesinde, özellikle Yunanistan, İspanya ve Portekiz'de, belli bir dereceye kadar da Euro Bölgesi içeri-

sindeki İtalya ve Euro bölgesi dışındaki Birleşik Krallık'ta sarmal olarak açıklara sebep olmuştur. Euro krizi çok derin ve kapsamlı sonuçlara neden olma tehlikelerini içinde barındırmaktadır. Zira krizlerle temelleri sarsılan ve yorulan Avrupa sorunlarına her geçen yükselen milliyetçilik, bölgeselcilik, işsizlik, göçmenlik sorunları katlanarak eklenmektedir.

Aşırı Sağ'ın Ayak Sesleri

6 Mayıs 2014 tarihinde Avrupa Parlamento (AP) seçimlerinde aşırı sağ partiler beklenen ama bir o kadar da kabul lenilmeyen bir sonuca imza atmışlardır. Zira liberal demokratik değerler ve onları temsil eden kurumlar büyük çapta Batı Avrupa ülkesinde gelişip derinleşirken söz konusu bu değerler üzerine inşa edilmiş Avrupa'da günümüzde aşırı sağcı popülist söylemlerin dahi sosyal demokrasinin anavatanı sayılan İskandinav ülkelerine kadar ulaştığı görülmektedir.

AP üyesi 28 ülkenin 400 milyona yakın seçmeni parlamentoda 751 koltuk için sandığa gitmiştir. Parlamento seçimlerinde Fransa, Hollanda, Avusturya, İngiltere, Danimarka, Finlandiya'da aşırı sağın zirve yapması Avrupalıları tedirgin etmiştir. Zira Batılı demokrasilerde yükselen aşırı sağcı partilerin liderlerinin verdikleri demeçlere bakıldığında tedirginliğin haklı işaretleri görülecektir.

Hollanda'da yapılan AP seçimlerinde Hollandalı aşırı sağcı lider Geert Wilders başkanlığındaki aşırı sağcı parti umduğunu bulamamıştır. 12,2 oranında oy alan Wilders üçüncü sıraya gerilemiştir. Wilders, Marine Le Pen ile Avrupa seçimleri için ittifak yapıldığında "Bugün

Avrupa elitlerinden, Brüksel canavarlarından kurtuluşumuzun başlangıcıdır.” demeci düşündürücüdür.

Danimarka’daki sağ popülist muhafazakâr parti ise yüzde 23’lük oy oranı ile en güçlü parti olmuştur. Finlandiya’daki aşırı sağcı “Hakiki Fin Partisi” ise yüzde 13’lük oy oranıyla ikinci sırada seyrederken Avusturya’daki sağcılar ise 2009 yılına kıyasla yüzde 8’lik oy artışıyla büyük bir zafer kazanmıştır. FPÖ yüzde 20,5’le en güçlü üçüncü parti olurken Macaristan’daki ırkçı Jobbik ise yüzde 14,7’yle ikinci sırada yer almıştır.

AP seçimlerinde önemli sıçrama yapan aşırı sağın beş Avrupa Birliği (AB) ülkesindeki temsilcileri, aldığı oy oranıyla Fransa’da siyasi şoka neden olan Ulusal Cephe’nin (FN) lideri Marine Le Pen’de Hollanda’nın aşırı sağ lideri Wilders’in çağrısına benzer grup kurma çağrısına olumlu yanıt vermiştir.

Avrupa kıtası modern geçmişteki tarihi boyunca dahi daha önce hiç olmadığı kadar siyasi, ekonomik, sosyal ve toplum-

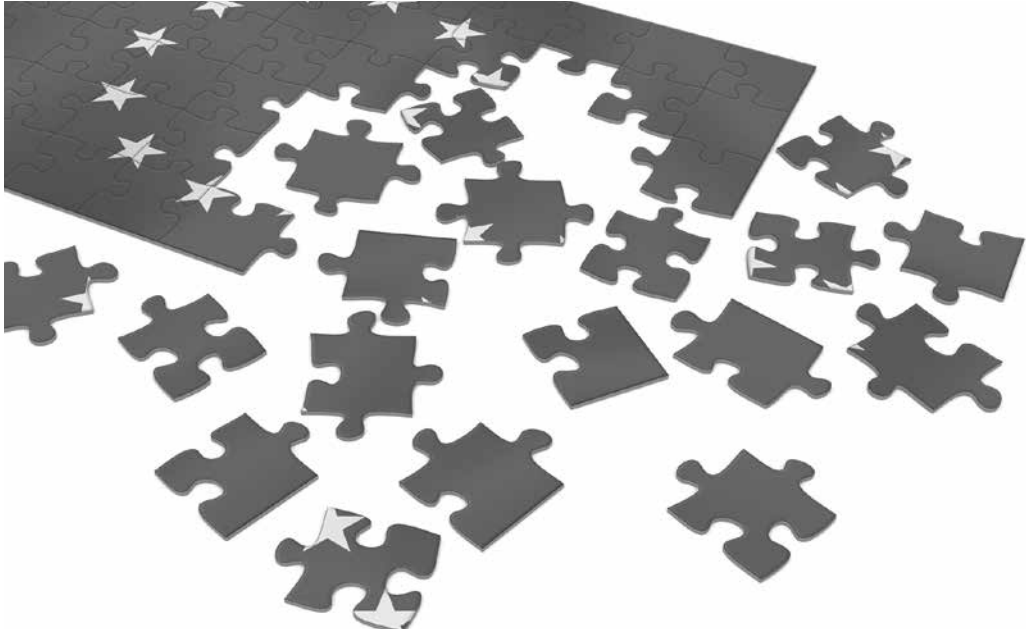
sal sorunlarla karşı karşıya kalmamıştı. Finansal ve ekonomik kriz daha şimdiden Euro Bölgesi ve Avrupa Birliği (AB) içinde derin izler bırakmıştır. 2008 Euro krizinin ardından aradan geçen yedi sene içindeki değişim düşünüldüğünden önümüzdeki birkaç yıl içinde daha başka bir Avrupa ile karşı karşıya kalabilme ihtimali her geçen gün yükselmekte.

Avrupa sosyal demokrasisi daha önce olmadığı kadar yoğun bir şekilde Avrupa’daki insanların somut sorunlarına yanıt vermesi beklenmektedir ve bu yanıtlar ulusal söylemlerin ve güncel siyasi konseptinde yanıtlar olmalıdır.

2008 Euro Krizi, Avrupa’da Dengeleri Değiştirdi

Krizin başlangıcında siyasi gözlemciler Avrupa coğrafyasında kesin olarak bir sola kayış olacağını düşünüyorlardı; ancak bugün görülen o ki, özellikle sol ve sağdaki uç yaklaşımlara rağbet artmış ve ulusal yaklaşımlar ve popülist söylemler siyaseti belirlemeye başlamıştır.

Borçlanma krizinin Avrupa Birliği Ko-

misyonu ve Avrupa Parlamentosu'nu zorladığını görmekteyiz. Zira Avrupa Birliği'nde zengin üye ülkelerin sözü geçmeye başlaması Avrupa'daki güç dengelerini değiştirmeye başlamıştır.

Daha önemlisi neoliberal küreselleşme, AB üyelerinin ekonomik büyümesinin artık tamamen iç piyasaya bağlı olmadığını, uluslararası piyasayı da (AB içinde ve dışında) temel aldığını göstermektedir. Ayrıca dünyadaki üretim ve ticaretin ulus ötesi elitler üzerinden uluslararası siyasi-askeri-kültürel kurumları kontrol edenin ulus-ötesi işletmelerin sisteme eklenmesi bir başka sorunu da kapı aralamıştır.

Söz konusu bu sorunu siyaset bilimi uzmanı Profesör Herfried Münkler'in Alman Der Spiegel dergisi'ne verdiği "Daha fazla demokrasi Avrupa'da mutlaka daha iyi bir siyaseti beraberinde getiremeyebilir" şeklindeki demeci dikkat çekicidir. "Demokrasi, Avrupalı seçkinlerin daha iyi saltanat sürmesine yol açmamalıdır" diyen Münkler, "şu anda Avrupa'nın demokratikleşmesini talep edenlerin Avrupa'nın hızla parçalanması ile son bulacak riskli bir oyun oynadığı-

ni" belirtmektedir.

Demokrasiyi yaşanmakta olan krize bir tepki olarak kullananların bunun farkında olmadığına dikkati çeken Münkler, "Demokrasinin şu anda Avrupa'da bulunmayan ön koşullara ihtiyacı var" diyerek altını çizmektedir. Avrupa'nın bir ulus-devlet olmadığına dikkat çeken Herfried Münkler, siyasi ve etnik çıkar gruplarının bulunduğunu işaret etmektedir.

Avrupa'da Siyasal Ağırlık Merkezinin Tanım Kavramı

Siyasal "merkez" belirsiz bir kavramdır; her an yeniden tanımlanmaya açıktır. Avrupa sağı geçtiğimiz on yılda, belirli alanlarda değişime uğramıştır. Sağ, geleneksel Avrupa yanlısı partiler ile Avrupa karşıtı milliyetçi partiler arasında bölüşülmüştür. Pek çok sağ parti seçmenlerinin ilgisini çekmek adına popülist politikalar üreterek göçmen ve azınlık karşıtı, yabancı söylem düşmanlığı kullanmaya başlamıştır.

Hızlı ekonomik, politik ve kültürel değişime bir tepki olarak etnik aidiyetin gündeme gelmesi mümkün olduğu gözlen-

mektedir. Bu noktada grup normlarına daha sıkı sarılmak suretiyle hızlı değişimin etkisi hafifletilebilmekte, değişimin yarattığı gerginlik ve problemler azaltılabilmektedir. Bu noktadan yola çıkıldığında Avrupa'da son yıllarda hızla artış gösteren ırkçılığın kültürel ve politik değişime bir tepki olduğu da otoriterler tarafından belirtilmektedir.

Günümüzde dünyada bir yandan ulus ötesi siyasi ve ekonomik bölgesel bütünleşmelere doğru girişimler ortaya çıkıp ulus devleti aşma yönünden gelişmeler olurken, diğer yandan ırkçı hareketler de gözle görülür artış görülmektedir. Ayrıca etnik bazı hareketlerle mikro milliyetçilik eğilimleri güç kazanmaktadır.

Etnik ayrımcılık hareketler ve çatışmalar sadece az gelişmiş ülkelere özgü olmayıp gelişmiş ülkelerde de bu tür hareketlere rastlanmaktadır. Ulusçuluğun beşiği olan Avrupa'da dahi ulusçuluğun istikrar bozucu öge olarak fonksiyon görmeye başladığını son yaşanan olaylar doğrulamaktadır.

Etnik ayrımcılık hareketleri seslerini daha iyi duyurabilmek ve kitle iletişim araçlarının reklam etkisinden yararlanmak için siyasal mücadele yönteminin olarak terörist eylemlere de başvurmaktadır. Bu durumunda etnik sorun ile terör sorunu aynı halkanın içine girmektedir. Bu durum Türkiye'de bu şekilde geliştiği gibi İspanya, Birleşik Krallık ve Fransa gibi ülkelerde de aynı şekilde işlemektedir. Etnik ayrımcılık ve terör hareketleri siyasal şiddetin bir çeşidi olmakla birlikte, kaynağın niteliği, yayılma şekli ve alınacak önlemler bakımından bazı farklı

nüanslar göstermektedir.

Milliyetçi hareketler çoğunlukla kendi bağımsız siyasi birimlerini (ulus-devlet gibi) oluşturmayı amaçlarlar. Bu olgu son zamanlarda özellikle iki kutuplu dünyanın sona ermesiyle ve yerel çatışmaların başlamasıyla Balkanlar'da, Kafkasya'da, Orta Doğu'da, Doğu ve Batı Avrupa'da önemli ölçüde ilgi uyandırmıştır. Etnik gruplar arasında gelişen güvensizlik, artan belirsizlik ve bunun sonucu direnme arzu edilen ekonomik ve siyasi entegrasyon umudunu birçok bölgede sekteye uğratmıştır. Bu durumda milliyetçi hareketler, iki kutuplu sistemin var olduğu dönemde beklenmeyen bir ivme kazanmıştır. Hatta şiddetin genelde yok deneyecek kadar az olduğu Quebec hareketi yanında Kuzey İrlanda'daki bazı Katolik ve Protestan gruplar ve Bask hareketleri şiddete yönelmiştir.

Bu hareketler belirli dönemlerde düşük yoğunluk sergilemişler ve amaçlarında ılımlı olurken, sosyal, ekonomik ve siyasal bunalımların yükselişe geçtiği dönemlerde bu hareketler sertleşmiş ve inatçı bir yapıya bürünerek var olan devletten ayrılma amacına yönelmişlerdir. Milliyetçi hareketler arasında benzerlikler olduğu gibi bazı deneyimler göstermektedir, ki her bir hareket kendi özel koşullarına göre alınmalı.

Sonuç Yerine

Amerikan Ulusal Stratejik Araştırmalar Enstitüsü, AB'nin gelecekte ayrışması konusunda yaptığı "2015: Power and Progress" projeksiyon çalışmasında AB'nin güncel durumunu yansıtan analizinde bulunan öngörüler AB'nin ve özellikle

İngiltere'nin durumunu doğrular niteliktedir. Söz konusu analizde;

"Soğuk Savaş'ın sonundan bu yana, Avrupa Birliği ülkelerinden hem milliyetçilik hem de bölgeselcilik açıkça yükselemiştir. Asli üyeler arasında bu eğilim İngiltere, Fransa ve İspanya ve İtalya'da özel bir güç sergilemiştir. Buna rağmen Fransa, Almanya'ya bağlı kalarak AB'nin zorunlu özünü teşkil etmektedir. Franko-Alman ilişkisi gelecek on yılda gerginleşse de dayanacak hatta gittikçe güçlenecek görünmektedir. Fakat milliyetçilik ya da bölgeselciliğin İngiltere, İspanya ve İtalya'da daha da güçleneceğinin gösteren emareler vardır. [Bu olgulardan] biri ya da ikisi beraber, AB'nin bütünlüğünü bozabilir, hatta sona bile erdirebilir."

(...)

"Ulusal gurur ya da sosyo-ekonomik çıkarlar bir veya daha fazla AB üyesini birlikten ayrılmaya kıskırtabilir. Her ne kadar uzak bir ihtimal olsa da, bu tür hareketin İngiltere'de çoğunluk desteğini kazanabileceğini şansı gözden uzak tutulamaz. İngiltere'deki böyle bir tepki bir veya birkaç İskandinav ülkesini de etkileyebilir. Bir veya birkaç üyesinin ayrılışı AB'nin dağılmasına neden olmayabilir. Fakat asli bir AB üye ülkesinin ayrılışı, Avrupa Birliği rüyasında ölüme kadar gidebilecek zincirleme bir tepkiye neden olabilir."

Avrupa Birliği sosyal hedefleri ihmal etmekte ve sadece mali hedeflere öncelik vermektedir. Avrupa Birliği popülerliğini ve çekim gücünün bir bölümünü kayıp etmekle karşı karşıyadır. Kriz çok fark-

lı nitelikte popülizmler, milliyetçilikler, otoriterlikler, bölgeselcilikler ve ırkçılıklar tarafından araçsallaştırılmaktadır. Hepsinin ortak kullandığı söylemin Avrupa karşıtlığı olduğunu görmekteyiz. Avrupa bürokrasisinin aşırılıkları karşısında gelişen uzaklaşma, dışlanma duyguları, demokratik inançları harekete geçirdiği gibi Avrupa vatandaşları arasında hızla yayıldığını görmekteyiz.

"Avrupa'nın sosyal bütünlüğü yeniden kurmayı amaçlayan bir siyasete ihtiyacı var. Ortak bir Avrupa siyaseti ancak işsizlik, yoksulluk, konut eksikliği, gençlerin eğitim yetersizliği gibi sorunları en alt düzeye indirmeyi göze alırsa var olabilir."

Notlar

1) Ferrera, Maurizio. The Boundaries of Welfare; European Integration and the New Spatial Politics of Social Protection. Oxford: Oxford University Press. 2005. s. 111.

2) II. Dünya Savaşı sonrasında kambyo kurlarının dünya ticaretini geliştirici bir sisteme göre saptanması için yeni yöntemler arayışına girilmiştir. Bu çalışmalar sonucunda Temmuz 1944'te ABD'nin New Hampshire eyaletinin küçük bir beldesi olan Bretton Woods'da toplanan Birleşmiş Milletler Para ve Finans konferansında imzalanan "Uluslararası Para Anlaşması" ile uluslararası ödemelerde kullanılacak yeni bir sistem geliştirilmiştir. Doğu Bloku ülkeleri dışındaki 44 ülkeden 730 delegenin katıldığı bu anlaşma ile katılan ülke paraları için sabit kur esasını benimsenmiş ve anlaşmaya katılan her ülkenin parasının değerinin, dolar esas alınarak saptanması kabul edilmiştir.

3) 1973 Arap-İsrail Savaşı. Ramazan Savaşı, Dördüncü Arap-İsrail Savaşı olarak da bilinir. Dört Arap devleti ile İsrail arasında 6-26 Ekim 1973'te Yom Kippur'da başlayan savaştır.

4) Ilgar, İsmail. Yaşlı Adam Avrupa. IQ Kültür ve Sanat Yayıncılık. 2008. s.72.

5) Hooghe, Liesbet. "Globalization and the

European Union". [www.unc.edu / -hooghe/ downloads/ queensfinal.pdf](http://www.unc.edu/~hooghe/downloads/queensfinal.pdf) (Erişim Tarihi: 5 Atalık 2015) s.14.

6) Ilgar, İsmail. a.g.e. s.73.

7) Gillingham, John. *European Integration, 1950-2003: Superstate or New Market Economy*. Cambridge: Cambridge University Press. 2003. s. 180-221.

8) a.g.e., s.221.

9) Akçay, Belgin. *Avrupa Birliği'nde İşsizlik Sorunu*. Akçay, Belgin; Kahraman, Sevilay; Baykal, Sanem. (Ed.) *Avrupa Birliği'nin Güncel Sorunları ve Gelişmeler*. Seçkin Yayıncılık. İstanbul. 2008. s. 107-148.

10) Roskin, Michael G. *Çağdaş Devlet Sistemleri: Siyaset, Coğrafya, Kültür*. (çev. Bahattin Seçilmişoğlu) Liberte Yayınları. İstanbul. 2011. s.308.

11) Avrupalılara göre refah devleti (ABD terminolojisinden ise "liberal")

12) Avrupalılara ve Latin Amerikalılara göre sınırlandırılmamış kapitalizm (Not: ABD'deki anlamının tam tersi)

13) AB Anayasası için seçenekler, (3 Haziran 2005), http://www.bbc.co.uk/turkish/indepth/story/2005/05/050531_constitution_next.shtml (5 Aralık 2005).

14) Heywood, Andrew. *Küresel Siyaset*. (çev. Nasuh Uslu ve Haluk Özdemir) Adres Yayınları. 2014. s. 592.

15) Avrupa'da Aşırı Sağ Depremi, (26 Mayıs 2014), <http://www.haberler.com/avrupa-da-asiri-sag-depremi-6075051-haberi/> (Erişim tarihi: 5 Aralık 2015).

16) Atikkan, Zeynep. *Avrupa Benim - Batı Avrupa'da Aşırı Sağın Yükselişi*. Metis Yayınları. İstanbul, 2014. s.11.

17) "Avrupa, Aşırı Sağ Depremiyle Sarsılıyor". (29 Mayıs 2014) <http://www.haberler.com/avrupa-asiri-sag-depremiyle-sarsiliyor-6077031-haberi/> (Erişim tarihi: 5 Aralık 2015)

18) "Aşırı Sağdan AP'de Gövde Gösterisi". (28 Mayıs 2014) <http://www.haberler.com/asiri-sagdan-ap-de-govde-gosterisi-6085867-haberi/> (Erişim tarihi: 5 Aralık 2015).

19) Riegert, Bernd ve Schenk, Hülya Köylü. (8 Ocak 2013), <http://www.dw.com/tr/kriz-dengeleri-de%C4%9Fi%C5%9Ftirdi/a-16465909> (Erişim tarihi: 5 Aralık 2015).

20) Fotopoulos, Takis. *Yunanistan'daki Feci Krizin Gerçek Sebepleri ve "Sol" Turquei Diplomatique*. Kasım 2015. Sayı: 82. s.4.

21) Krizi, Avrupa'da Dengeleri Değiştirdi". *Turquei Diplomatique*. Kasım 2015. Sayı: 82. s.8.

22) Riegert, Bernd. "Kriz dengeleri değiştirdi Parayı Veren Sözü Geçiyor". <http://www.euronewsport.com/Arsiv.aspx?Mkl=798> (Erişim tarihi:5 Aralık 2015).

23) Rasmussen, Paul Nyrup. *Avrupa Sosyal Demokrasisi'nin Geleceğine İlişkin 10 Tez*. *Avrupa'da Sosyal Demokrasinin Bugünü ve Geleceği*. (çev. Aydın Cıngı ve Ergun Aydınoglu) Friedrich Ebert Stiftung Derneği . 2011. Ankara., s.12.

24) Aytakin, Yılmaz. *Etnik Ayrımcılık: Türkiye, İngiltere, Fransa, İspanya*. Vadi Yayınları. Ankara. 1994. s. 21.

25) Yılmaz, Aytakin. a.g.e. s.86.

26) Yılmaz, Aytakin. a.g.e. s.86

27) Gürses, Emin. *Milliyetçi Hareketler ve Uluslararası Sistem*. Bağlam Yayınları. İstanbul. 1998. s.23.

28) Ilgar, İsmail. *Yaşlı Adam Avrupa*. IQ Kültür ve Sanat Yayıncılık. 2008. s.148.

29) Christian, N. *CIA Gives Grim Warning on European Prospects*. 2005. [news.scotsman.com, http://www.scotsman.com/news/uk/cia-gives-grim-warning-on-european-prospects-1-1401756](http://www.scotsman.com/news/uk/cia-gives-grim-warning-on-european-prospects-1-1401756) (Erişim Tarihi: 5 Aralık 2015).

30) Morin, Edgar ve Ceruti, Maouro. *Bizim Avrupamız Çözülüyor Mu, Yoksa Başkalaşma mı Uğruyor?*. (çev. Şirin Tekeli) İstanbul. 2014. s.52.

31) a.g.e., s. 60.